

Міністерство освіти та науки України
Херсонський державний університет
Юридичний факультет

100 *Років*
ХЕРСОНЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ
УНІВЕРСИТЕТУ

Стратонов В. М., Риженко І. М., Чабан Н. І.

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

до виконання та захисту дипломних робіт

ступеня вищої освіти «бакалавр»

для студентів спеціальності 6.030401 «Правознавство»

Херсон – 2017

УДК 378.22
ББК 74.48

Схвалила науково-методична рада Херсонського державного університету
(*протокол від 19 квітня 2017 року № 4*)

Рекомендувала до друку вчена рада Херсонського державного університету
(*протокол від 24 квітня 2017 року № 12*)

Укладачі:

Стратонов Василь Миколайович, ректор ХДУ, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри галузевого права;

Риженко Ірина Миколаївна, завідувач кафедри адміністративного і господарського права, кандидат юридичних наук, доцент

Чабан Наталя Іванівна, завідувач загальноуніверситетської кафедри мовної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензенти:

Сайнчин Олександр Сергійович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри галузевого права, Херсонський державний університет;

Демченко Володимир Миколайович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Херсонський національний технічний університет

М-

Методичний посібник до виконання та захисту дипломних робіт ступеня вищої освіти «бакалавр» для студентів спеціальності 6.030401 «Правознавство» [Текст] / В. М. Стратонов, І. М. Риженко, Н. І. Чабан. – Херсон, 2017. – 38 с.

У посібнику представлено методичні рекомендації до підготовки й написання дипломних робіт, загальні вимоги щодо їх оформлення та підготовки до публічного захисту в Державній екзаменаційній комісії. Для студентів спеціальності 6.030401 «Правознавство» ступеня вищої освіти «бакалавр».

© Стратонов В.М.,

© Риженко І.М.,

© Чабан Н.І.,

© ХДУ, 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ Й НАПИСАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ	5
1.1. Загальні вимоги до виконання дипломної роботи	5
1.2. Вибір та обґрунтування теми дипломної роботи	8
1.3. Опрацювання літературних джерел	9
1.4. Збирання та обробка фактологічного матеріалу щодо дослідження юридичної проблеми	13
РОЗДІЛ 2. ОФОРМЛЕННЯ Й ПІДГОТОВКА ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ	17
2.1. Загальні вимоги до оформлення дипломної роботи ...	17
2.2. Підготовка дипломної роботи до захисту	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	27
ДОДАТКИ	28

ВСТУП

Виконання студентами дипломної роботи передбачено чинним законодавством у сфері освіти і науки України, а саме, Законом України «Про вищу освіту», наказами Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 р. № 49 «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської Декларації у системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки», від 13.07.2007 р. № 612 «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське та світове освітнє співтовариство на період до 2010 року», від 16.10.2009 р. № 943 «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи», методичними рекомендаціями від 26.02.2010 р. № 1/9-119 «Впровадження ECTS в українських університетах» та наказами Херсонського державного університету (далі — ХДУ) щодо нормативного забезпечення організації навчального процесу.

Методичні рекомендації розроблено з метою надання студентам дієвої допомоги на таких етапах виконання дипломної роботи, як: вибір теми та її остаточне редагування; розробка розгорнутого плану й структури роботи; організації та проведення наукового дослідження з обраної проблеми у сфері правознавства, підготовки окремих розділів і підрозділів; остаточного оформлення й підготовки до захисту дипломної роботи в комісії. Наведені алгоритми наукового дослідження й розробки студентами питань обраної проблеми розкривають особливості аналітичної роботи із джерелами інформації про стан теорії і практики права у сучасному українському суспільстві, самостійну роботу з обґрунтування методики розв'язання поставлених у дипломній роботі завдань, систематизацію та узагальнення отриманих у ході дослідження результатів.

Перед написанням дипломної роботи рекомендується ознайомитися із «Положенням про дипломну роботу (дипломний проект)», затвердженим наказом ХДУ від 02.04.2015 №184 Д (розміщено на офіційному сайті ХДУ).

РОЗДІЛ 1.

РЕКОМЕНДАЦІ ЩОДО ПІДГОТОВКИ Й НАПИСАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

1.1. Загальні вимоги до виконання дипломної роботи

Дипломна робота виконується студентами на завершальному етапі здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» та є складовою державної атестації. Дипломна робота передбачає поглиблення, систематизацію, закріплення теоретичних і практичних знань зі спеціальності 6.030401 «Правознавство», застосування їх у процесі вирішення конкретних наукових завдань, розвиток навичок самостійної роботи й оволодіння методикою дослідження проблем у галузі правознавства, що є своєрідним звітом за весь період навчання студента.

Мета виконання дипломної роботи полягає в поглибленні й узагальненні знань теоретичної підготовки, а також вдосконаленні в теоретичному і практичному плані вмінь бакалавра зі спеціальності 6.030401 «Правознавство».

Дипломна робота повинна мати навчально-дослідницький характер, в основі якого лежить самостійна творча діяльність студента з вивчення літературних джерел за обраною темою, пошуку й аналізу передового професійного досвіду кращих юристів у сфері права. Робота над конкретною проблемою оптимізації правового життя українського суспільства сприяє формуванню у студентів вмінь та навичок користування юридичною та спеціальною літературою, а також правознавчими технологіями розв'язання порушених юридичних проблем.

Дипломна робота базується на знаннях та вміннях, отриманих студентом у процесі вивчення дисциплін історії та теорії права і держави, галузевого, адміністративного і господарчого права, а також під час юридичних практик згідно із навчальним планом підготовки бакалавра зі спеціальності 6.030401 «Правознавство».

До виконання студентами дипломних робіт висувуються як загальнодидактичні вимоги, так і вимоги, зумовлені специфікою спеціально-профільованих правознавчих дисциплін. Дотримання цих вимог забезпечує не лише необхідність, але й можливість досягнення студентом певних показників теоретико-методологічної і практичної підготовки за освітньо-професійною програмою (ОПП), яких вимагають кваліфікаційні характеристики (ОКХ) бакалавра та навчальні плани спеціальності 6.030401 «Правознавство».

Тому дипломна робота повинна відповідати таким **загальним вимогам:**

- дипломна робота виконується українською мовою;
- студент несе відповідальність за дотримання встановлених вимог до дипломної роботи і термінів її виконання;
- тема дипломної роботи повинна бути актуальною, відповідати сучасному стану й перспективам розвитку галузі права у суспільному житті;
- дипломна робота мусить відповідати професійно-навчальному напрямку, який полягає у тому, що її зміст пов'язано з використанням компетентностей, набутих у ході опанування студентом навчальних дисциплін підготовки бакалавра зі спеціальності 6.030401 «Правознавство»;
- студент розкриває тему дипломної роботи на основі змістового аналізу літературних джерел з теми дослідження, передового професійного досвіду юристів і сучасних досягнень у галузі права, необхідно враховувати зміни у чинному законодавстві України та нормативних документах;
- дипломна робота містить елементи наукової творчості й самостійного дослідження, тобто студент мусить розкрити теоретичні положення у зв'язку з практикою їх застосування та перспективами розвитку галузі права в сучасному українському суспільстві;
- зміст дипломної роботи повинен відображати обґрунтування висновків та рекомендацій за результатами проведеного дослідження;
- у структурі дипломної роботи виокремлюють вступ, основну частину (теоретичну основу дослідження), висновки, список використаних джерел, додатки;
- текст дипломної роботи студент будує, викладає та оформлює відповідно до державного стандарту;
- обсяг основної текстової частини дипломної роботи повинен становити: 55-60 сторінок тексту комп'ютерного набору, до зазначеного обсягу не входять сторінки зі списком використаних джерел та додатків;
- студент повинен ретельно вчитати рукопис дипломної роботи й виправити виявлені помилки;
- студент подає виконану дипломну роботу на кафедру для перевірки та рецензування не пізніше, ніж за місяць до початку випускової сесії.

Дипломна робота, яка не відповідає вимогам щодо змісту та оформлення, написана без дотримання затвердженого плану, не містить матеріалів конкретного дослідження теми, обґрунтованих пропозицій, а також не має рецензії та відгуку наукового керівника, до захисту не допускається.

Основні етапи виконання дипломної роботи передбачають:

1. Вибір теми й об'єкту дослідження, затвердження теми.
2. Розробку завдання дипломної роботи, складання календарного плану її виконання.
3. Опрацювання літературних джерел.

4. Збирання та обробку фактологічного матеріалу щодо дослідження юридичної проблеми.
5. Написання першого варіанту тексту, подання його для ознайомлення науковому керівникові.
6. Усунення недоліків, написання остаточного варіанту тексту, оформлення дипломної роботи.
7. Подання роботи для розгляду на кафедрі.
8. Передання роботи на рецензування.
9. Попередній захист дипломної роботи на засіданні кафедри.
10. Внутрішню експертизу дипломної роботи.
11. Захист дипломної роботи у ДЕК.

Виконання дипломної роботи потребує поглибленого й творчого вивченням студентом юридичних дисциплін, самостійного аналізу правових положень і практики їх застосування в реальних життєвих ситуаціях. Беручись до виконання дипломної роботи, студент може ознайомитися з текстами дипломних (випускових) робіт попередніх років у бібліотеці ХДУ. Це допоможе здобувачеві створити конкретне уявлення про дипломну роботу, її обсяг, зміст, оформлення наукового апарату, бібліографії і допоможе організувати роботу над обраною темою.

Кожному студентові кафедра призначає наукового керівника, який надає науково-методичну допомогу в роботі над дипломною роботою.

Науковий керівник дипломної роботи:

- формулює тему дипломної роботи й разом зі студентом визначає мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження;
- рекомендує студентові необхідну основну літературу, WEB-ресурси;
- здійснює організаційну й науково-методичну допомогу шляхом проведення консультацій;
- контролює хід виконання роботи;
- періодично інформує кафедру про хід виконання роботи студентом;
- перевіряє оформлення виконаної дипломної роботи відповідно до вимог наукових стандартів;
- готує відгук наукового керівника про дипломну роботу.

Студент, який виконує дипломну роботу:

- самостійно оцінює актуальність і соціальну значущість юридичної проблеми, пов'язаної із темою дипломної роботи;
- здійснює збір і обробку інформації з теми дипломної роботи;
- вивчає й аналізує отримані матеріали;
- усебічно досліджує проблему, приймає самостійні рішення з урахуванням думки наукового керівника;
- оформлює результати наукового дослідження відповідно до вимог щодо дипломної роботи;

- готує засоби візуалізації результатів дипломної роботи (комп'ютерні презентації, програми, відеоролики, друковані буклети тощо);
- несе повну відповідальність за зміст та оформлення дипломної роботи.

Рішення про готовність дипломної роботи до захисту приймається на засіданні кафедри.

1.2. Вибір та обґрунтування теми дипломної роботи

Тема дипломної роботи повинна бути актуальною й конкретною. Формулюючи тему дипломної роботи, необхідно враховувати її актуальність та практичну значущість. Найбільшу цінність має дипломна робота, висновок якої буде корисним для практики застосування норм чинного законодавства, розробки конкретних рекомендацій у сфері юриспруденції.

У тематиці дипломних робіт бакалаврського рівня, можна виділити чотири типи наукових проблем, що мають відношення до розвитку юридичної теорії і практики:

- наукові проблеми, пов'язані з побудовою сучасних філософських, історичних, психологічних та інших концепцій юридичної науки (наприклад, аналіз філософських концепцій правового захисту дитинства в Україні; вивчення історії становлення адвокатури в певних регіонах тощо);
- наукові проблеми юридичної теорії, насамперед розробки її поняттєво-категоріальної системи, обґрунтування принципів становлення юридичної науки в Україні та зарубіжних країнах, вивчення критеріїв оцінки діяльності юристів, з'ясування закономірностей впливу юридичної теорії на юридичну практику тощо;
- наукові проблеми юридичної практики, зокрема, узагальнення досвіду професійної діяльності юристів, вивчення змісту, методів і засобів юридичної практики, обґрунтування технологій правової допомоги різним категоріям населення у вітчизняних та зарубіжних юридичних установах тощо;
- наукові проблеми у сфері професійної підготовки юристів, а саме, обґрунтування концепцій такої підготовки, уточнення стандартів юридичної освіти, з'ясування змісту, форм і методів навчання за юридичними спеціальностями, аналіз законодавчої бази підготовки майбутніх юристів тощо.

Студентам надається право запропонувати свою тему дипломної роботи з обґрунтуванням доцільності її розробки. У таких випадках перевага надається темам, що продовжують тематику раніше виконаних курсових

робіт або безпосередньо пов'язаним з місцем майбутньої професійної діяльності випускника.

Після остаточного узгодження з науковим керівником і редагування, обрані теми дипломних робіт розглядаються й обговорюються на засіданні кафедри. Завідувач кафедри готує службову на ім'я декана щодо затвердження тематики дипломних робіт.

За цими даними декан юридичного факультету подає до ректорату службову про затвердження тематики дипломних робіт студентів, склад наукових керівників, рецензентів у термін, визначений регламентом роботи університету.

Наказ про затвердження тематики дипломних робіт видається ректором Херсонського державного університету на підставі рішення вченої ради університету не пізніше грудня поточного навчального року.

За необхідністю подальші зміни щодо формулювання теми дослідження аргументуються письмово (службовою завідувача кафедри на ім'я декана) і здійснюються згідно з наказом ректора не пізніше березня поточного навчального року.

Орієнтовна тематика дипломних робіт із анотаціями до кожної теми зберігається на випускових кафедрах.

1.3. Опрацювання літературних джерел

Здобувачеві необхідно самостійно або консультуючись з науковим керівником дібрати літературні джерела з проблеми дослідження до дипломної роботи, а саме: законодавчо-нормативні акти, підручники, навчальні посібники, монографії, статті у періодичних виданнях та на електронних ресурсах, визначити найважливіші аспекти роботи, на яких ґрунтуватиметься дипломне дослідження.

У дипломній роботі студент обов'язково повинен використати наукову літературу (не менше п'ятдесяти джерел). Важливо не лише опрацювати зазначену кількість наукових джерел, а й на їх підставі визначити ступінь вивченості обраної теми, виявити дискусійні та невирішені питання, проблеми, спробувати висловити своє ставлення до них, аргументувати власну точку зору або зазначити, якої з існуючих точок зору щодо цієї проблеми дотримується здобувач і пояснити чому. Доцільно ознайомитися з досвідом регулювання цих питань у країнах ЄС або інших зарубіжних країнах. Це потребує від здобувача самостійності мислення, вивчення літературних джерел із науково-дослідних позицій, творчого та сумлінного ставлення до виконання дипломної роботи.

Пошук літератури в бібліотеці здійснюється за допомогою каталогу, в тому числі електронного, який доступний у навчальному закладі й у обласній науковій бібліотеці ім. О. Гончара. Використовувати електронні бібліотеки мережі Інтернет не забороняється, однак до цього слід ставитись критично, тобто упевнитись у достовірності електронних джерел і визначити їх повні бібліографічні дані. Доцільно здійснювати пошук джерел на веб-сторінках провідних наукових бібліотек, вищих навчальних закладів, органів державної влади.

У нагоді стане офіційний сайт Верховної Ради України (електронна адреса – <http://www.rada.gov.ua>), де можна ознайомитись із усіма чинними кодексами, законами, міжнародними актами, іншими нормативно-правовими актами, законопроектами.

Аналіз зібраного матеріалу передбачає його сортування та критичну оцінку. Важливо дотримуватися певної техніки такого дослідження, яка дозволяє досягнути економії часу й зусиль. Передусім потрібно встановити наукову значущість кожної окремої позиції зібраної літератури, вона визначає і порядок аналізу літературних джерел. Водночас слід мати на увазі, що найновіші й останні за терміном видання наукових праць, як правило, є більш повними й точними.

Звернення до праць інших авторів є абсолютно універсальною практикою. Цим зверненням можна продемонструвати, що висловлену думку поділяють відомі й авторитетні дослідники. Можна використати працю відомого автора як приклад – такий підхід є особливо продуктивним, коли порівнюються дві й більше позиції. Звернення до думок або фактів, викладених у працях попередників, дозволяє студентові з'ясувати власну позицію в контексті певної наукової дискусії, пов'язати її із ширшими проблематичними питаннями. Таким же чином можна висловити критичне ставлення до тих авторів, з поглядами яких здобувач не погоджується.

Зазвичай, результати аналізу праць інших авторів викладають шляхом цитування, перефразування або узагальнення.

Цитування варто звести до мінімуму й удаватися до нього лише тоді, коли воно справді необхідне. Цитуючи, потрібно дотримуватися кількох формальних правил:

1. Цитата повинна бути дослівною.
2. Цитата не повинна бути надто довгою.
3. Цитата повинна супроводжуватися посиланням на джерело.

Перефразування, переказування, як правило, становить більшу частину матеріалу тексту дипломної роботи. Це означає, що вже на етапі нотаток студент починає писати текст своєї праці. У цьому випадку він намагається передати думку автора якнайближче до оригіналу, але використовуючи власну лексику. Вдаючись до цього способу, потрібно

вказати на чуже авторство ідеї за допомогою посилання. Адекватно передати думки іншого автора й уникнути при цьому плагіату допомагає робота за таким послідовним алгоритмом:

- у тексті спочатку необхідно виділити основні ідеї;
- передаючи своїми словами ці ідеї поступово змінюють структуру речень;
- у ході конструювання речень використовують синоніми чи слова з подібним значенням або змінюють форми слів.

Узагальнення дозволяє одним-двома реченням передати зміст цілого розділу або всієї авторської праці.

Таким чином, чужі тексти використовуються для того, щоб підтвердити власну думку, проілюструвати власну позицію, протиставити її думці авторитетів чи продемонструвати слабкість аргументації опонентів.

Слід постійно стежити за тим, щоб власна думка не змішувалась у тексті із цитованою. Дослівне запозичення чужого тексту, яке не супроводжується посиланням на джерело, визнається плагіатом. ***Робота, автор якої припустився плагіату, до захисту не допускається.***

Досвід керівництва дипломними роботами студентів свідчить про певні труднощі передачі наукових текстів своїми словами. У ході письмової переробки авторських текстів доцільно користуватись готовими мовними конструкціями, що допомагають викласти сутність наукових досліджень із певної юридичної проблеми:

<i>Смислові відношення</i>	<i>Лексичні конструкції</i>
Посилання на автора наукової роботи	Автор статті, дослідник проблеми, вітчизняний або зарубіжний учений, науковець, правознавець, юрист, фахівець із юридичних питань, теоретик із питань правознавства, практик у галузі юриспруденції, вітчизняний або зарубіжний адвокат, нотаріус, працівник прокуратури тощо.
Посилання на літературне джерело	Наукова стаття, наукова праця, дослідження, книга, монографія, посібник, підручник, довідник, наукові матеріали, матеріали конференції, тези, доповідь, чинний кодекс, закон, міжнародний акт, нормативно-правовий акт, законопроект тощо.
Вираження наявності інформації в авторському тексті	Автор розглядає, аналізує, характеризує, порівнює, зіставляє, з'ясовує, стверджує, доводить, розповідає про..., підкреслює, що...; учений зупиняється на..., посилається на..., розглядає зміст щодо..., наголошує на важливості, порушує питання щодо...; дослідник

	порушує питання про..., критично ставиться до..., ставить завдання з'ясувати, дослідити, проаналізувати..., вважає, що...
Опис авторського тексту	Статтю присвячено проблемі, питанню...; у науковому дослідженні викладено погляд на..., викладені дискусійні твердження, загальновідомі істини, суперечливі погляди, експериментальні дані; в авторській праці здійснено спробу довести, розкрито шляхи..., наведено переконливі докази; у монографії звернено увагу на..., йдеться про..., підкреслено важливість...
Висловлення впевненості або згоди	Автор переконливо доводить, що..., вважає, обстоює погляд, дотримується точки зору; учений переконаний у..., підтверджує, обґрунтовує доцільність або важливість; дослідник схвалює, погоджується, поділяє погляд, стверджує, визнає здобутки, дотримується тієї ж думки.
Висловлення критики	Автор відзначає недоліки, дорікає в неточності, неуважності; науковець виявляє недоліки, критикує, заперечує, спростовує; учений випускає з поля зору, не розкриває змісту, не підтверджує висновки фактами.
Порядок викладу інформації	По-перше, по-друге, по-третє; спочатку, перш за все, в першу чергу, попередньо; одночасно, поряд з тим; потім, пізніше, на закінчення, на завершення.
Зв'язок з попередньою і наступною інформацією	Як уже було зазначено, як зазначалось, як було показано, як було доведено, згідно з цим, відповідно до цього; згаданий, зазначений, доведений, викладений, сформульований, визначений, перерахований, вказаний, наведений; обстежуваний, проаналізований, досліджений.
Уведення узагальнюючої інформації та прикладів	Розглянемо такі випадки..., наведемо приклад, продовжимо аналіз..., з'ясуємо відношення...; наприклад,...; а саме,...; зокрема,...
Передача авторських висновків	Автор доходить висновку...; дослідник доходить висновку, що...; учений підбиває підсумок...;
Передача власних висновків та	На закінчення є підстава стверджувати...; сутність викладеного дає підстави стверджувати...; зі сказаного

узагальнень	впливає, що...; у результаті можна дійти висновку, що...; отже, є підстави твердити про...; на основі цього ми переконуємося в тому, що...; узагальнюючи сказане,...; зі сказаного виходить, що...; ці дані свідчать про те, що...; отже,...; таким чином,...; з цього випливає, що...
-------------	--

1.4. Збирання та обробка фактологічного матеріалу щодо дослідження юридичної проблеми

У ході збирання фактологічного матеріалу щодо вивчення певної юридичної проблеми зазвичай використовують *методи емпіричного дослідження* (спостереження, аналіз результатів професійної діяльності юристів та юридичної документації, бесіда, анкетування тощо).

Спостереження передбачає цілеспрямоване та планомірне сприйняття юридичних явищ, результати яких фіксуються дослідником. Під час виконання дипломної роботи методом спостереження найчастіше вивчаються особливості професійної діяльності різноманітних фахівців юридичної сфери – державних службовців органів судової влади; працівників апарату органів судової влади; керівників юридичних підрозділів; професіоналів у галузі правознавства та прокурорського нагляду (суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів, нотаріусів, юрисконсультів); судових секретарів, виконавців та розпорядників; помічників юристів тощо.

Процес спостереження за професійною діяльністю юристів повинен відповідати певним вимогам:

- спостереження ведеться цілеспрямовано, тобто спостерігаються конкретні прийоми виконання окремих професійних робіт або ведення юридичних процесів;

- спостереження здійснюється за попередньо розробленим планом, що передбачає послідовність вивчення прийомів виконання юристами певних професійних робіт або ведення юридичних процесів;

- результати спостереження підлягають обов'язковій фіксації, яка забезпечує зберігання зібраної інформації та полегшує подальшу її обробку у дипломній роботі.

Враховуючи, що виконавці дипломної роботи не є професіоналами-юристами, а лише опановують методи та прийоми юридичної праці, нами запропоновано табличну форму фіксації зібраних відомостей під час спостереження. Така форма поєднує водночас план і результати

спостереження, що значно полегшує подальшу обробку зібраної інформації. У додатку А наведено фрагмент результатів спостереження за наданням юридичної консультації юрисконсультом.

Аналіз результатів професійної діяльності юристів та юридичної документації надає можливість студентам-дипломникам створювати загальне уявлення про конкретну правову проблему у практиці професійної діяльності юриста, уточнювати окремі її аспекти, виявляти ті об'єктивні або суб'єктивні обставини, що обумовили появу правової проблеми або суттєво впливають на її розв'язання.

За допомогою аналізу результатів професійної діяльності юристів досліджується не сам процес праці, а її продукт. Наприклад, у ході юридичної консультації надаються як усні так і письмові рекомендації, які і є продуктом професійної діяльності адвоката, нотаріуса або юрисконсульта.

У ході такого аналізу можуть вивчатись:

- доступні офіційні довідки або інші документи, де наведено біографічні дані, соціальну, економічну, медичну інформацію з юридичних справ;

- законодавчо-нормативні документи та акти, необхідні для юридичного обґрунтування шляхів і засобів вирішення правової проблеми;

- джерела довідково-енциклопедичного, соціально-психологічного, економічного, медичного характеру, які відіграють роль допоміжних засобів у з'ясуванні всіх аспектів правової проблеми.

Бесіда з юридичними працівниками є доцільною у випадках отримання даних, які не можуть бути зібрані за допомогою вивчення документальних джерел або спостереження. Бесіда надає можливість обговорити варіанти рішення правової проблеми, звернути увагу на труднощі та невдачі, які виникали в ході реалізації того чи іншого варіанту, з'ясувати думку юриста щодо вибору того чи іншого варіанту юридичних дій, розтлумачити юридичні документи тощо.

У ході організації та проведення бесіди студента з юристом необхідно дотримуватись таких вимог:

- на початку бесіди дипломник повинен попередньо пояснити професіоналу її мету і завдання;

- під час бесіди важливо уважно вислуховувати інформацію спеціаліста, не перебивати його;

- за необхідністю можна пояснювати, уточнювати або доповнювати зміст запитань та відповідей;

- запитання мають бути цілеспрямовані й конкретні за змістом та формою;

- враховуючи, що юристи зважають на сувору правову

етику, а студент ще не є дипломованим спеціалістом у юридичній галузі, під час бесіди необхідно уникати порушення права клієнтів на конфіденційність.

Результативність бесіди суттєво залежить від наявності плану її проведення, який дозволяє оперативно будувати розмову та скорегувати її в необхідному напрямі. План і результати бесіди зручно вести у формі таблиці, де питання розташовано навпроти відповідей, що допомагає зберегти отримані відомості про юридичну працю та полегшує їх подальшу обробку. (додаток Б).

Анкетування передбачає масовий збір матеріалу за допомогою анкет, де відповіді на запитання дають ті, кому адресовано анкету. За допомогою анкетування можуть бути опитані юридичні працівники, різні категорії отримувачів юридичної допомоги, студенти юридичних факультетів тощо. Анкета застосовується для отримання таких даних, які в бесіді не можливо виявити. Наприклад, необхідно виявити ставлення юристів або певних категорій населення до проекту будь-якого закону. Ці відомості можуть бути отримані за допомогою анкетування й правильно поставлених питань.

Ефективність анкетування залежить від змісту й форми питань, тактовного пояснення їх цілей і призначення. Рекомендується, щоб запитання були доступними для розуміння, тобто були розроблені з урахуванням віку, освіти, соціального та професійного статусу респондентів, однозначними, короткими, зрозумілими, об'єктивними, не містили відвертої форми навіювання, викликали інтерес та бажання відповідати.

Обробка зібраного фактологічного матеріалу щодо вивчення певної юридичної проблеми здійснюється за допомогою методів теоретичного дослідження. У дипломних роботах застосовуються переважно методи порівняння й узагальнення.

Порівняльний аналіз передбачає зіставлення юридичних фактів або явищ з метою встановлення схожості чи відмінності між ними, а також знаходження загального, притаманного, що може бути властивим двом або кільком об'єктам дослідження. Метод порівняння буде плідним, якщо у процесі його застосування виконуються такі вимоги:

- порівнюватись можуть лише такі юридичні факти або явища, між якими може існувати певна об'єктивна спільність;
- порівняння повинно здійснюватися за найважливішими, найсуттєвішими (у плані конкретного дослідження) ознаками.

Порівняння завжди є важливою передумовою узагальнення.

Узагальнення являє логічний процес переходу від одиничного до загального чи від менш загального до більш загального знання про юридичні факти, процеси, явища. У процесі узагальнення з'ясовуються загальні ознаки юридичних фактів або явищ.

Найпростіше узагальнення полягає в об'єднанні, групуванні юридичних фактів на основі окремої ознаки. Складнішим є комплексне узагальнення, при якому групи несхожих юридичних фактів та явищ об'єднуються в єдине ціле. Здійснюється узагальнення шляхом виділення загальних ознак (властивостей, відношень тощо), притаманних певним юридичним фактам або явищам.

Наприклад, за функціональними обов'язками юридичні консультації на професійній основі надають не всі фахівці юридичного профілю. Так, юрисконсульт як службова особа є постійним консультантом при якій-небудь установі з практичних питань права й захисником її інтересів у юридичних організаціях (арбітраж, суд). Адвокат надає професійні юридичні послуги громадянам, установам, підприємствам і організаціям порадами, консультаціями, складанням правових документів, виступами захисником у суді й арбітражі від імені відповідачів і позивачів тощо. У професійних обов'язках цих юристів прямо вказується на надання консультацій з юридичних питань та роз'яснення суб'єктам права змісту окремих юридичних положень.

Професійна діяльність інших фахівців не передбачає прямого консультування, проте якісне виконання ними професійних обов'язків вимагає консультацій супровідного характеру за ходом оформлення юридичних справ. Так, праця нотаріуса пов'язана, в першу чергу, із виконанням посвідчувальної та контрольно-реєстраційної функцій у процесі вирішення юридичних справ. Але за ходом цієї роботи він змушений консультувати клієнтів про порядок надання нотаріальних послуг, роз'яснювати права та обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних юридичних дій.

Методами порівняльного аналізу й комплексного узагальнення можна з'ясувати відмінності та подібності у порядку підготовки й проведення консультаційної роботи означеними юристами.

Вивчення та узагальнення юридичного досвіду допомагає виявити елементи нового, раціонального, що народжується в щоденному творчому пошуку досвідчених юристів. Під час вивчення такого досвіду аналізуються й узагальнюються оригінальні підходи, способи, цікаві методичні системи надання правової допомоги населенню.

РОЗДІЛ 2. ОФОРМЛЕННЯ Й ПІДГОТОВКА ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ

2.1. Загальні вимоги до оформлення дипломної роботи

Обсяг основного тексту дипломної роботи ступеня вищої освіти «бакалавр» для студентів спеціальності 6.030401 «Правознавство» становить 55-60 сторінок формату А4. До зазначеного обсягу не входять сторінки зі списку використаних джерел та додатків. Але всі сторінки цих структурних частин роботи підлягають наскрізній нумерації всієї роботи.

Дипломна робота повинна містити такі **структурні частини**:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідністю);
- вступ;
- основну частину;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідністю).

Крім цього до дипломної роботи повинні бути додані:

- календарний план виконання дипломної роботи;
- відгук наукового керівника;
- рецензія;
- диск із записом дипломної роботи.

Наукова робота повинна бути написана державною мовою без орфографічних і синтаксичних помилок згідно із вимогами наукового стилю. Пряме переписування у роботі матеріалів із літературних джерел є неприпустимим.

Вимоги до структурних частин дипломної роботи:

1. **Титульна сторінка** є першою сторінкою дипломної роботи, а також основним джерелом бібліографічної інформації, необхідної для обробки та пошуку документа. Титульна сторінка містить найменування вищого навчального закладу, прізвище, ім'я та по-батькові виконавця роботи, напрям підготовки, спеціальність, код академічної групи, в якій навчається автор, тему дипломної роботи з посиланням на об'єкт дослідження, прізвище, вчене звання (посаду) наукового керівника, місто і рік (зі зразком оформлення титульної сторінки дипломної роботи слід ознайомитись на випусковій кафедрі_

2. **Зміст** подають на початку дипломної роботи. Він містить

найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема вступу, висновків, додатків, списку використаних джерел. У процесі нумерації початкових сторінок не слід застосовувати позначення «С.» або «Стор.». Після номера сторінки крапка не ставиться.

Приклад оформлення змісту дипломної роботи наведено у додатку В.

3. Якщо у дипломній роботі вжито специфічну термінологію, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їх перелік може бути подано у дипломній роботі у вигляді окремого списку у *переліку умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів*, який розміщують перед вступом.

Перелік треба друкувати двома колонками, в яких ліворуч за абеткою наводять, наприклад, скорочення, праворуч – їх детальне розшифрування (додаток Д).

Якщо у дипломній роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифрування наводять у тексті за першого згадування.

4. **Вступ** розміщують на окремій сторінці дипломної роботи.

Розкриває сутність і стан наукової проблеми (задачі) та її значущість, підстави і вихідні дані для опрацювання теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження.

Вступ до дипломної роботи повинен містити: актуальність теми, яка досліджується; мету і завдання дослідження; об'єкт і предмет дослідження; методи дослідження; практичне значення одержаних результатів; апробацію та публікації результатів дослідження (для студентів заочної форми навчання за бажанням).

Актуальність теми. На початку вступу обґрунтовується актуальність і доцільність обраної теми дипломної роботи.

Висвітлення актуальності обмежується декількома реченнями, що відображають сутність проблеми або наукового завдання. У цій частині вступу також здійснюється посилання на вчених, у працях яких започатковано вирішення проблеми.

Мета і завдання дослідження. Формулюють мету роботи і завдання, які необхідно розв'язати для досягнення поставленої мети.

Об'єкт дослідження – це юридичний процес або правове явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення.

Предмет дослідження обирається в межах об'єкта.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. Предмет дослідження являє ту частину об'єкта, на яку спрямовано основну увагу у ході виконання дипломної роботи. Фактично предмет дослідження визначає тему дипломної

роботи, яка зазначається на титульному аркуші як її назва.

Методи дослідження. Подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось за допомогою того чи іншого методу. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та доцільності вибору саме цих методів.

Практичне значення одержаних результатів.

У дипломній роботі, що має теоретичне значення, наводять відомості про наукове використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання. У дипломній роботі, що має прикладне значення, наводять відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації щодо їх використання. Відзначаючи практичну цінність здобутих результатів, необхідно розкрити ступінь їх готовності до використання або масштаби використання.

Вступ не повинен бути менше п'яти сторінок.

5. **Основна частина** дипломної роботи складається з розділів. Кожний розділ починають із нової сторінки. Зазвичай дипломна робота ступеня вищої освіти «бакалавр» складається з 2-х розділів.

Кожен з розділів може містити по 2-3 підрозділи. У підрозділах дипломної роботи розглядаються загальні теоретичні, практичні та методичні підходи до вирішення проблеми з використанням літературних джерел із досліджуваної тематики, на які обов'язково треба робити посилання. Необхідне порівняння різних точок зору, використання опублікованих статистичних даних із посиланням на джерела.

Перший розділ включає огляд літератури з теми дипломної роботи і вибір напрямів дослідження. В цьому розділі окреслюються основні етапи розвитку наукової думки з проблеми дослідження. Здійснивши огляд праць дослідників, студент повинен виділити ті питання, що лишилися невирішеними і, отже, визначити місце свого дослідження у розв'язанні поставленої проблеми. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення досліджень у відповідній галузі.

Другий розділ містить аналіз сучасного стану дослідження порушеної проблеми або виклад загальної методики й основних методів дослідження. У цьому розділі дипломної роботи, як правило, обґрунтовують вибір напряму дослідження, наводять методи розв'язання завдань і їх порівняльні оцінки, розробляють загальну методiku проведення дослідження.

В кінці кожного розділу формулюють висновки зі стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає змогу відокремити загальні висновки від другорядних подробиць.

Викладення матеріалу основної частини дипломної роботи підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

6. **Висновки** розміщують безпосередньо після основної частини дипломної роботи, починаючи з нової сторінки.

У висновках узагальнюють найважливіші наукові та практичні результати, одержані у дипломній роботі. Такі результати повинні містити формулювання розв'язаної наукової проблеми, її значення для науки і практики. У першому пункті висновків коротко оцінюють стан питання. Далі у висновках розкривають розв'язання поставленої у дипломній роботі наукової проблеми та значення для науки і практики.

У висновках повинно відображатися розв'язання визначених завдань дослідження. Загалом кількість висновків має відповідати кількості поставлених завдань.

7. **Список використаних джерел** наводять наприкінці тексту дипломної роботи, починаючи з нової сторінки. До переліку використаних джерел включаються, як правило, ті джерела, на які були зроблені посилання в роботі або ті джерела, які висвітлюють відповідну тему і знайомі авторові роботи.

Кількість наведених бібліографічних джерел у переліку повинна бути у межах 40 + 10.

Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів із бібліотечної та видавничої справи. Джерела можна розташовувати у порядку посилань у тексті, а також в алфавітному порядку перших авторів або заголовків.

Приклад оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел до дипломної роботи наведено у додатку Е.

8. Додатки.

За необхідністю до додатків доцільно включати: допоміжний матеріал, що потрібний для повноти сприйняття роботи; ілюстрації допоміжного характеру.

Матеріал, що надається в додатках, повинен відповідати обраній темі дослідження й містити необхідні дані, які були базою для проведення досліджень і практичних розробок. У змісті слід виокремлювати кожний додаток.

Вимоги до оформлення дипломної роботи за допомогою комп'ютерної техніки:

1. **Загальне оформлення дипломної роботи за допомогою комп'ютерної техніки** виконується з використанням шрифтів текстового редактора Word 6/7 (або більш високої версії) for Windows з *полуторним міжрядковим інтервалом і кеглем 14 пунктів*. Шрифт Times New Roman, кількість рядків у сторінці складає 30, кількість знаків у рядку – 60-65.

При оформленні роботи слід залишати поля: ліве – 40 мм, праве – 15 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм. Абзацний відступ має складати 1,25 см,

вирівнювання основного тексту здійснюється по ширині.

Шрифт друку повинен бути чітким, барабан принтера – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту дипломної роботи повинна бути однаковою.

Вписувати в текст дипломної роботи окремі іншомовні слова, формули, умовні позначки можна чорнилом, тушшю, пастою тільки чорного кольору, при цьому щільність вписаного тексту повинна бути наближеною до щільності основного тексту.

Друкарські помилки, описки і графічні неточності, які виявилися після друку дипломної роботи, можна виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту (фрагменту малюнка) машинописним способом. *Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.*

2. Заголовки структурних частин дипломної роботи “ЗМІСТ”, “ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ”, “ВСТУП”, “РОЗДІЛ”, “ВИСНОВКИ”, “СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ”, “ДОДАТКИ” друкують великими літерами симетрично до набору.

Текст основної частини дипломної роботи може включати розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Нумерацію розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, подають арабськими цифрами без знаку №.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу. Наприклад:

РОЗДІЛ 1 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДДІВ В УКРАЇНІ

Такі структурні частини дипломної роботи як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера.

Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку наводять заголовок підрозділу. Наприклад:

2.3. Міжнародний досвід призначення суддів та його використання в Україні

Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці у підбір до тексту. В кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту крапка не ставиться.

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 3-4 інтервалам.

Кожну структурну частину випускної роботи треба починати з нової сторінки.

3. **Нумерацію сторінок** подають арабськими цифрами у правому верхньому кутку сторінки. Першою сторінкою дипломної роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок дипломної роботи. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять.

Другою сторінкою роботи є зміст. Починаючи з цієї сторінки та на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

4. **Ілюстрації** (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти), **таблиці, формули, примітки до тексту і таблиць** оформлюють згідно з вимогами Положення про дипломну роботу (дипломний проект), затвердженого Наказом ХДУ від 02.04.2015 за №184Д.

5. **Додатки** оформлюють як продовження дипломної роботи на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини (книги), розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті дипломної роботи.

Кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки та мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка малими літерами з першої великої друкують слово і велика літера, що позначає додаток. Нижче з нового рядка посередині друкують заголовок додатку з першої великої літери. Наприклад:

<p>Додаток А Схема юридичної консультації</p>

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Один додаток позначається як додаток А.

При оформленні додатків окремою частиною (книгою) на титульному аркуші під назвою дипломної роботи друкують великими літерами слово “ДОДАТКИ”.

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку,

наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1 – перший підрозділ третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д. 1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д; формула (А.1) – перша формула додатка А.

2.2. Підготовка дипломної роботи до захисту

Студент повинен якісно виконати дипломну роботу й подати її на кафедру для рецензування вчасно. Ця умова надає можливість доопрацювати дипломну роботу згідно із зауваженнями у відгуку наукового керівника і підготуватися до її попереднього захисту на кафедрі та захисту в Державній екзаменаційній комісії.

У змісті відгуку наукового керівника розкриваються такі аспекти:

- загальна характеристика проведеної роботи, рівень виконання поставлених у дослідженні мети та завдань (повністю, частково, не виконано);
- визначення рівня теоретичних надбань та ступеня розробок, їх повноти, глибини, оригінальності;
- відсутність недоречного цитування, повторів, другорядних моментів, уміння виділити головне з часткового;
- володіння інструментарієм досліджень, науковими методами пізнання, сучасними засобами обробки та інтерпретації інформації;
- уміння аналізувати статистичні дані, користуватися обмеженою інформацією;
- коректність у застосуванні методів аналізу до конкретних об'єктів дослідження;
- коректність та наукова обґрунтованість висунутих на захист положень дипломної роботи;
- аргументованість тверджень у висновках;
- своєчасність виконання дипломної роботи згідно із затвердженим графіком та внесення необхідних змін і поправок до тексту дипломної роботи.

Відгук наукового керівника, а також його зауваження на сторінках тексту дипломної роботи є орієнтиром у підготовці до попереднього захисту дипломної роботи. У відгуку наукового керівника на дипломну роботу висловлюється попередня оцінка роботи.

Остаточна ж оцінка дипломного дослідження виставляється після

захисту дипломної роботи.

За місяць до захисту дипломні роботи розглядаються на кафедрі (попередній захист): перевіряється наявність роботи, відповідність спеціальності, затвердженій темі.

За наявності позитивної характеристики роботи у письмовому відгуку наукового керівника та рецензента зброшурований у твердій обкладинці рукопис завершеної дипломної роботи подається студентом завідувачу кафедри, який приймає рішення про дозвіл до захисту.

Науково-методична рада факультету за поданням кафедри дає рекомендацію щодо направлення дипломних робіт на внутрішню експертизу факультету.

Якщо дипломну роботу не допущено до захисту, то студент повинен доопрацювати її відповідно до вказівок наукового керівника і у визначені строки подати на кафедру для попереднього захисту.

Отже, підготуватися до захисту дипломної роботи – означає усунути помилки і недоліки в дипломній роботі відповідно до відгуку наукового керівника, вивчити додаткову літературу, поглибити розуміння тих чи інших аспектів теми роботи, продумати логіку свого виступу і докази основних висновків, усвідомити написане в роботі і бути готовим у разі необхідності пояснити наведені положення. Іноді в процесі підготовки до захисту потрібно звернутися до підручників і ознайомитися з іншими темами, з якими безпосередньо пов'язані питання дипломної роботи.

Під час захисту дипломної роботи студент повинен продемонструвати глибоке розуміння питань теми дослідження, досконале володіння матеріалом теми, термінологією, понятійним апаратом. Водночас студент повинен бути готовий відповісти на запитання, що виникають під час захисту у членів Державної екзаменаційної комісії. Питання членів комісії пов'язані з темою дипломної роботи і мають на меті перевірити рівень засвоєння теми дослідження.

Крім з'ясування відповідей на зауваження наукового керівника і підготовки відповіді на можливі запитання членів комісії щодо теми роботи здобувач готує **усний виступ** на 10 хвилин.

У доповіді про результати дослідження теми не потрібно переказувати зміст всієї роботи, що часто намагаються робити студенти. Доповідь повинна відобразити: обґрунтування актуальності теми, мету і завдання роботи, основні результати аналізу матеріалів діючого підприємства і творчі розробки автора. Особливе місце має бути відведене обґрунтованим пропозиціям і рекомендаціям та оцінці їх ефективності.

Під час підготовки до захисту студент має погодити зі своїм науковим керівником не тільки складену ним стислу доповідь щодо дипломної роботи, але й підготовлені наочні матеріали (4-6 сторінок із

найважливішими ілюстративними матеріалами, оформленими у вигляді плакатів, роздаткового матеріалу, а також диски, слайди, фотографії, макети, рекламні проспекти або презентацію).

Наочні матеріали мають послідовно ілюструвати доповідь студента і забезпечувати повноту висвітлення всіх положень, які підлягають захисту.

Захист дипломної роботи у Державній екзаменаційній комісії здійснюється за певним порядком.

На засідання ДЕК до початку захисту подаються такі документи:

- дипломна робота студента;
- письмовий відгук керівника дипломної роботи;
- рецензія на дипломну роботу;
- інші матеріали, які характеризують наукову і практичну цінність виконаної дипломної роботи (довідки про впровадження пропозицій студента у практичну діяльність підприємства, видані статті студента з теми дипломної роботи тощо).

Студент стисло доповідає комісії сутність проведеного дослідження, дає оцінку отриманим результатам, ілюструючи доповідь посиланням на наочні матеріали.

Після доповіді студента члени ДЕК, присутні на захисті викладачі, спеціалісти можуть задавати студентові питання щодо змісту дипломної роботи. Відповіді студента мають бути конкретними, аргументованими і точними.

Дипломна робота оцінюється членами екзаменаційної комісії після прилюдного захисту її студентом за національною шкалою оцінок, за 100-бальною шкалою та за шкалою ECTS.

Загальна кількість балів включає оцінки за:

- якісні параметри випускної роботи – максимально 50 балів;
- публічний захист – максимально 40 балів;
- організація дослідження та оформлення роботи – максимально 10 балів.

За результатами захисту дипломної роботи ДЕК на закритому засіданні приймає рішення:

- щодо оцінки захисту роботи (враховуючи відгук керівника, рецензента, зміст доповіді, відповіді на запитання);
- про присвоєння здобувачу відповідної кваліфікації;
- про видачу йому диплома державного зразку.

Студент, який отримав на захисті дипломної роботи незадовільну оцінку, має бути відрахованим із ВНЗ, в цьому випадку йому видається академічна довідка встановленого зразка. За ним залишається право бути повторно допущеним до захисту дипломної роботи в наступному році.

Якщо захист дипломної роботи не відбувся з поважних причин, про що студент у ДЕК має подати відповідні документи, ректор ВНЗ може продовжити термін його навчання до наступного терміну роботи ДЕК із захисту дипломних робіт, але не більше як на один рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоусенко П. І. Учїться висловлюватися [Текст] / [П.І. Білоусенко, Ю.О. Арешенков, Г.М. Виняр та ін.]; ред. Л. В. Молодова. – К.: Рад. шк., 1990. – 126 с.
2. Положення про дипломну роботу (дипломний проект): затв. Наказом ХДУ від 02.04.2015 за №184Д [Електронний ресурс]. – 24 с. – Режим доступу до матеріалів: <http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/DMethodics/EduProcess.aspx>.
3. Профессиональные навыки юриста: Опыт практического обучения [Текст] / [Л. А. Воскобитова, А. Б. Гутников, В. В. Захаров и др.]; отв. ред. Л. А. Воскобитова, Л. П. Михайлова, Е. С. Шугрина. – М.: Дело, 2001. – 416 с.
4. Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти [Текст] / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко – К.: РННЦ «ДІНІТ», 2000. – 59 с.
5. Чабан Н. І. Українська мова (за професійним спрямуванням): Навчально-методичний посібник [Текст] / Н. І. Чабан. — Херсон: ХНУВС, 2010. — 260 с.
6. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник [Текст] / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко – 5-те вид-ня стер. – К.: Знання, 2006. – 307 с.

Додаток А

Результати спостереження за наданням юридичної консультації юрисконсультом

П.І. Б. юрисконсульта
Вік
Стать
Освіта
Стаж юридичної праці

План спостереження	Результати спостереження
Зустріч клієнта	
Збір попередньої інформації у процесі інтерв'ювання клієнта.	
Резюмування та узагальнення інформації, отриманої юрисконсультком у процесі інтерв'ю.	
З'ясування текстів законів і змісту правових норм відповідно до повідомлених клієнтом фактів.	
Пояснення клієнтові можливих варіантів правового рішення проблеми. Попередження клієнта про можливі невдачі.	
Прогнозування можливих наслідків правового рішення проблеми у ході обговорення за участю клієнта.	
Повідомлення клієнтом додаткових, невідомих юрисконсульткові фактів.	
Рекомендації та поради клієнтові стосовно найбільш оптимального, на думку юрисконсульта, правового рішення.	

Дата проведення консультації
Дослідник (П.І.Б. студента, підпис)

Додаток Б

Результати бесіди з юрисконсультом

П.І. Б. юрисконсульта

Вік

Стать

Освіта

Стаж юридичної праці

План бесіди	Відповіді професіонала
Які вікові категорії клієнтів найчастіше звертаються по правову допомогу на підприємстві?	
З якими правовими проблемами найчастіше зустрічаються молоді жінки на вашому підприємстві?	
.....	

Дата проведення бесіди

Дослідник (П.І.Б. студента, підпис)

Додаток В

Зразок оформлення змісту дипломної роботи

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Господарсько-правове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання в телекомунікаційній галузі	
1.1. Поняття, методи та джерела правового регулювання господарської діяльності в телекомунікаційній галузі.....	
1.2. Засоби державного регулювання господарської діяльності в телекомунікаційній галузі.....	
1.3. Регулювання господарсько-договірних зобов'язань в телекомунікаційній галузі.....	
РОЗДІЛ 2. Захист прав суб'єктів господарювання та застосування господарських санкцій в телекомунікаційній галузі	
2.1. Поняття, форми та способи захисту прав суб'єктів господарювання в телекомунікаційній галузі.....	
2.2. Особливості застосування господарських санкцій в телекомунікаційній галузі.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	
Додаток А Перелік джерел правового регулювання господарської діяльності в телекомунікаційній галузі.....	
Додаток Б Взаємозв'язок форм захисту прав суб'єктів господарювання в телекомунікаційній галузі	

Додаток Д

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВООЗ	Всесвітня організація охорони здоров'я
ДСКН	Державна служба України з контролю за наркотиками
ЄС	Європейський Союз
ЄМЦННЗ	Європейський моніторинговий центр з питань наркотиків та наркотичної залежності
EMCDDA	Європейський центр моніторингу наркотиків і наркозалежності
Нацполіція України	Національна поліція України
ООН	Організація Об'єднаних Націй
Держлікслужба України	Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками
ДФС України	Державна фіскальна служба України
КС України	Конституційний суд України
Конвенція 1961 р.	Єдина конвенції про наркотичні засоби
Конвенція 1988 р.	Конвенції ООН про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС України	Міністерство внутрішніх справ України
МККН	Міжнародний комітет з контролю за наркотиками
СБ України	Служба Безпеки України

Додаток Е

Приклад оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел

Законодавчо-нормативні документи	<ol style="list-style-type: none">1. Господарський процесуальний кодекс України : за станом на 01 березня 2016 року // Відом. Верхов. Ради України – 1992. – № 6. – Ст. 56 (зі змінами).2. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 93. – Стор. 89. – Ст. 3103.3. Земельний кодекс України: від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 46. – Ст. 2038.4. Інструкція про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів : затв. наказом Держкомлісгоспу України від 1 жовт. 2010 р. № 298 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 100. – Ст. 3581.5. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.6. Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній сфері [Текст] : від 1 грудня 2005 року // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 13. – Ст. 945.7. Питання приєднання України до Статуту Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (IRENA) [Текст] : Указ Президента України від 10.05.2016 № 200/2016 // Офіц. вісн. України. – 2016. – № 38. – Ст. 1458.8. Податковий кодекс України [Текст] : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 92. – Т. 1. – Ст. 3248.9. Положення про державну лісову охорону : затв. постановою Каб. Міністрів України від 16 верес. 2009 р. № 976 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 71. – Ст. 2447.10. Постанова Європейського суду з прав людини від 30 квіт. 2009 р. № 13444/04 по справі «Глор проти
----------------------------------	---

	<p>Швейцарії» [Електронний ресурс] // Режим доступу: rada.gov.ua.</p> <p>11. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України від 28 груд. 2014 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 5. – Ст. 37.</p> <p>12. Про ратифікацію Угоди між Україною і Європейським Союзом про участь України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» [Текст] : Закон України від 15.07.2015 № 604-VIII / Відом. Верх. Ради України. – 2015. – №35. – Ст. 349.</p> <p>13. Резолюция 2. План выполнения решений Всемирной встречи на высшем уровне по устойчивому развитию, Доклад Всемирной встречи на высшем уровне по устойчивому развитию A/CONF.199/20 от 4 сентября 2002 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/CONF.199/20.</p> <p>14. Рішення Конституційного Суду України від 17 берез. 2004 р. № 7- рп/2004 у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, четвертої статті 59 Закону України “Про Державний бюджет України на 2003 рік” (справа про соціальний захист військовослужбовців та працівників правоохоронних органів) // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 12 – Ст. 763. 182. Рішення Конституційного Суду України від 17 трав. 200.</p> <p>15. Спільна заява Саміту Східного партнерства у Празі [Електронний ресурс] : м. Прага, 7 травня 2009 року. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_437.</p> <p>16. Статут Международного Суда ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/icj/statut.shtml.</p> <p>17. Угода про пов’язані з торгівлею інвестиційні заходи [Текст] : від 15 квітня 1994 року // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 84. – Ст. 2989.</p>
Книги одного, двох або трьох авторів	<p>1. Буроменський М. В. Міжнародний захист прав людини та права біженців : навч. посіб. / М. В. Буроменський. – Київ : ВАІТЕ, 2002. – 160 с.</p> <p>2. Гудима Д. А. Права людини: антрополого-</p>

	<p>методологічні засади дослідження / Д. А. Гудима. – Львів : Край, 2009. – 292 с. – (Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина. Сер. 1, Дослідження і реферати ; Вип. 20).</p> <p>3. Хайек Ф. А. Право, законодательство и свобода: Современное понимание либеральных принципов справедливости и политики / Фридрих Август фон Хайек ; пер. с англ. Б. Пинскера, А. Кустарева ; под ред. А. Куряева. – М. : ИРИСЭН, 2006. – 644 с.</p> <p>4. Банчук О. А. Правова допомога: Зарубіжний досвід та пропозиції для України / О. А. Банчук, М. С. Демкова. – Київ : Факт, 2004. – 504 с.</p> <p>5. Воробьёв А. В. Теория адвокатуры / А. В. Воробьёв, А. В. Поляков, Ю. В. Тихонравов. – М. : Грань, 2002. – 496 с.</p>
Книги чотирьох авторів	<p>1. Гуманістичні орієнтири в методології психологічної науки: Монографія / [Г. О. Балл, В. О. Медінцев, О. О. Нікуленко, Т. А. Російчук]; за ред. Г. О. Балла. – К.: Вид-во «Педагогічна думка», 2007. – 98 с.</p>
Книги п'яти чи більше авторів	<p>1. Профессиональные навыки юриста: Опыт практического обучения / [Л. А. Воскобитова, А. Б. Гутников, В. В. Захаров и др.]; отв. ред. Л. А. Воскобитова, Л. П. Михайлова, Е. С. Шугрина.– М.: Дело, 2001. – 416 с.</p> <p>2. Юридичні клініки в Україні: роль, завдання та організаційно-правові засади: Посібник / [В. А. Єлов, Ю. А. Моїсєєв, М. В. Удод та ін.]; за ред. М. В. Дулеби – К.: МП Леся, 2003. – 120 с.</p>
Книги під назвою (без автора)	<p>1. Класифікатор професій: ДК 0003: 2005. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.</p> <p>2. Методичні рекомендації з підготовки документів місцевих органів виконавчої влади: навч.-метод. збірник / Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підрозділів, установ і організацій; упоряд.: А. М. Сокулінський. – Чернігів: ЦППК, 2010. – 25 с.</p> <p>3. Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 837 с.</p>

Багатотомні видання	<p>1. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл», 1998.</p> <p>Т. 1: А - Г. –1998. –672 с.: іл.</p> <p>Т. 2: Д - Й. –1999. –744 с.: іл.</p> <p>Т.3: К-М. – 2001. – 792с.: ил.</p> <p>Т.4: Н-П. – 2002. – 720с.: ил.</p> <p>Т.5: П-С. – 2003. – 733с.: ил.</p> <p>Т.6: Т-Я. – 2004. –768 с.: ил.</p>
Окремі томи багатотомного видання	<p>1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 1. Професії працівників, які є загальними для всіх видів економічної діяльності. Розділ 1. Професії керівників, професіоналів, фахівців та технічних службовців. Затверджено наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29 грудня 2004 р. № 336 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: http://3umf.com/doc.</p> <p>2. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х.: ВД «Школа», 2006.</p> <p>Т. 2: Д – Копці – 1985. – 572 с.</p> <p>3. Цивільне право України : підруч. у 2 т. / [В. І. Борисова, Л. М. аранова, І. В. Жилінкова та ін.] ; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2004 – . – Т. 1. – 2004. – С. 480 с.</p>
Серійні видання	<p>1. Васильев В. Л. Юридическая психология / Владислав Леонидович Васильев – 4-е изд., доп. и перераб. – СПб.: Питер, 2001. – 640с.: ил. – (Серия «Учебник нового века»).</p>
Томи (випуски) періодичних видань, що продовжуються	<p>1. Добрянський С. П. Особливості формування моральної культури юриста у сучасних умовах / Святослав Павлович Добрянський // Вісник Львівського ун-ту. Серія юридична. – 2009. – Вип. 49. – С. 14-19.</p> <p>2. Отрадна О. О. Множинність осіб у деліктних зобов'язаннях / О. О. Отрадна // Бюл. М-ва юстиції України. – 2013. – № 7 (141). – С. 76 – 82.</p>
Дисертації	<p>1. Занік Ю. М. Інтелектуальна культура юриста: філософсько-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Юрій Мирославович Занік – К.: Київський</p>

	<p>національний університет внутрішніх справ, 2006. – 178 с.</p> <p>2. Перлин А. Г. Сравнительная характеристика ответственности личности у начинающих и опытных юристов: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.11 / Артур Григорьевич Перлин – М., 2000. – 129 с.</p> <p>3. Токман А. А. Педагогічні засади формування моральних якостей курсантів навчальних закладів МВС України: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Андрій Андрійович Токман; Луган. ін-т Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – Луганськ, 2011. – 329 с.</p>
Автореферати дисертацій	<p>1. Підлубна Т. М. Право на захист цивільних прав та інтересів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Т. М. Підлубна. – К., 2009. – 22 с.</p> <p>2. Пліско В. І. Теоретичні і методичні засади формування готовності працівників правоохоронних органів до діяльності в умовах екстремальних ситуацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Валерій Іванович Пліско; Академія педагогічних наук України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 2004. – 44 с.</p>
Електронні ресурси	<p>1. Сливка С. С. Філософсько-правові проблеми професійної культури юриста: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.12 [Електронний ресурс] / Степан Степанович Сливка; Львівський ін-т внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України. – Львів, 2002. – 405 с. – Бібліогр.: с. 369-405. – Режим доступу до дис.: http://www.lib.ua-ru.net.</p> <p>2. Соколенко О. Л. Юридична клініка в правоосвітній діяльності: [Електронний ресурс] / О. Л. Соколенко – Режим доступу до матеріалів: http://www.nbuiv.gov.ua.</p> <p>3. Тактика та методика консультування клієнта: електронні ресурси юридичної клініки «Захисник» Донецького юридичного інституту ЛДУВС: (On-line конференція) [Електронний ресурс] / О. В. Хорошилова – Режим доступу до матеріалів: http://lawhelp.dli.donetsk.ua.</p>
Статті з книги	<p>1. Петрухин И. Л. Отчет о социологическом исследовании факторов, влияющих на деятельность адвокатов Московской городской коллегии адвокатов /</p>

		Игорь Леонидович Петрухин // Рассказывают адвокаты / Отв. ред. Г.М. Резник – М., 2000. – С. 93-112.
Статті енциклопедії чи словника	з	1. Огурцов А. П., Юдин Э. Г. Деятельность // БСЭ. – 3-е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1977. – Т. 8. – С.180.
Статті журналів періодичних збірників	з та	1. Скрябін О. М. Психолого-правові аспекти розвитку комунікативних здібностей адвокатів / О. М. Скрябін // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки». – 2011. – № 3. – С. 15-20. 2. Тюріна В. О. Система цінностей і правова соціалізація майбутніх правоохоронців / В. О. Тюріна, О. О. Тюрін // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць / [редкол. О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, А. Й. Сиротенко, В. М. Оржиховська та ін. – К.: Ін-т проблем виховання АПН України, 2006. – Вип. 9. – Кн. 2. – С. 156-160. 3. Шульженко Ф. П. Юридична освіта в Україні в контексті Болонського процесу: соціальні аспекти / Федір Пилипович Шульженко // Юридична Україна. – 2004. – № 12. – С. 75-82.
Матеріали конференцій		1. Лоджук М. Т. Правові основи та ключові етапи здійснення процесуального представництва студентом-клініцистом інтересів відвідувачів юридичних клінік в цивільному судочинстві / Максим Тарасович Лоджук // Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави: Матеріали міжнародної щорічної наукової конференції молодих вчених, аспірантів і студентів, присвяченої пам'яті видатних вчених-юристів П. О. Недбайла, О. В. Сурілова, В. В. Копейчикова, 11-13 лютого 2010 р. / За заг. ред. Ю.М. Оборотова, П. М. Рабіновича. – Львів; Одеса: 2010. – С. 102-104. 2. Очиченко О. Г. Випадок як суб'єктивна підстава виникнення неможливості виконання зобов'язань / О. Г. Очиченко // Акт. пробл. науки і практики цив., житл. та сімейного права : матеріали міжнар. наук.- практ. конф., присв. 91-річчю з дня народж. д-ра юрид. наук проф. В. П. Маслова (м. Харків, 15 лютого 2013 року). – Харків, 2013. – С. 350 – 352.

Навчальне видання

**Стратонов Василь Миколайович
Риженко Ірина Миколаївна
Чабан Наталя Іванівна**

**Методичні рекомендації
до виконання та захисту дипломних робіт
ступеня вищої освіти «бакалавр»
для студентів спеціальності 6.030401 «Правознавство»**

Технічний редактор — Чабан Н.І.

Підписано до друку 12.05.2017.

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Друк різнографія.

Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. — 2,56. Наклад — 100 прим.

Віддруковано з готових оригінал макетів у ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД»
м. Херсон, вул. Петренко, 45,
тел.: (0552) 46-05-43, 46-05-35, 26-40-64
www.stardruk.com.ua